

การรักษาภาวะกล้ามเนื้อหดเกร็งของข้อเท้าในผู้ป่วย อัมพาตหลอดเลือดสมอง ด้วยการฉีด 50% แอลกอฮอล์ในน้ำ

ธรรมโรจน์ ปุญญโชติ วท.บ.(กายภาพบำบัด),พ.บ.

อารีรัตน์ สุพุทธิธาดา พ.บ.

ภาควิชาเวชศาสตร์ฟื้นฟู คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ธรรมโรจน์ ปุญญโชติ, อารีรัตน์ สุพุทธิธาดา. การรักษาภาวะกล้ามเนื้อหดเกร็งของข้อเท้าในผู้ป่วยอัมพาตหลอดเลือดสมอง ด้วยการฉีด 50% แอลกอฮอล์ในน้ำ. เวชศาสตร์ฟื้นฟู 2548; 15 (1): 21-29

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ : เพื่อศึกษาประสิทธิผลและความปลอดภัยของการฉีด 50% แอลกอฮอล์ในน้ำด้วยเทคนิคสกัดกั้นเส้นประสาทในกล้ามเนื้อ ในการรักษาภาวะกล้ามเนื้อหดเกร็งของข้อเท้าในผู้ป่วยอัมพาตหลอดเลือดสมอง

รูปแบบการวิจัย : วิจัยเชิงทดลอง ศึกษาผลก่อนและหลังการรักษา

สถานที่ทำการวิจัย : คลินิกลดเกร็ง ฝ่ายเวชศาสตร์ฟื้นฟู โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์

วัสดุและวิธีการศึกษา : คัดเลือกผู้ป่วยอัมพาตหลอดเลือดสมอง ไม่จำกัดเพศและอายุ ที่มีภาวะข้อเท้าเกร็งที่มี modified Ashworth scale (MAS) > 2 ankle jerk ไว อาจมี ankle clonus หรือไม้ก็ได้ บันทึกข้อมูลพื้นฐานผู้ป่วย คือ อายุ เพศ ระยะเวลาหลังจากเกิดอัมพาตหลอดเลือดสมอง แขนขาข้างที่เกิดอัมพาต ฉีด 50% แอลกอฮอล์ในน้ำ 4-6 มิลลิลิตร ที่กล้ามเนื้อ gastrosoleus และ/หรือ tibialis posterior ประเมิน 3 ครั้ง คือ ก่อนการฉีด ยา สัปดาห์ที่ 2 หลังฉีดยา และ 3 เดือน หลังฉีดยาด้วย MAS ความเร็วในการเดิน ความไวของ ankle jerk ankle clonus องศาการเคลื่อนไหวของข้อเท้าแบบ passive และ ฤทธิ์ข้างเคียงอันไม่พึงประสงค์หลังฉีดยา

ผลการศึกษา : ผู้ป่วยจำนวน 20 ราย เป็นชาย 16 ราย (80%) หญิง 4 ราย (20%) อายุเฉลี่ย 51.2 ± 14.6 ปี cerebral hemorrhage 11 ราย (55%) cerebral infarction 8 ราย (40%) cerebral emboli 1 ราย (5%) อัมพาตข้างขวา 13 ราย (65%) และข้างซ้าย 7 ราย (35%) ระยะเวลาตั้งแต่เริ่มอัมพาตเฉลี่ย 19.6 ± 5.4 เดือน พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$ ของ MAS ความเร็วในการเดิน ความไวของ ankle jerk, ankle clonus องศาการเคลื่อนไหวของข้อเท้าแบบ passive ก่อนฉีดยาเทียบกับสัปดาห์ที่ 2 หลังฉีดยา สัปดาห์ที่ 2 หลังฉีดยาเทียบกับ 3 เดือนหลังฉีดยา และก่อนฉีดยาเทียบกับ 3 เดือนหลังฉีดยา พบภาวะแทรกซ้อน 4 ราย (20%) คือ มีอาการบวมบริเวณที่ฉีด 2 วัน ไม่พบอาการข้างเคียง 16 ราย (80%)

สรุป : การรักษาภาวะข้อเท้าเกร็งโดยการฉีด 50% แอลกอฮอล์ในน้ำด้วยเทคนิคสกัดกั้นเส้นประสาทในกล้ามเนื้อ สามารถลดภาวะกล้ามเนื้อหดเกร็งและทำให้การเดินดีขึ้น พบมีภาวะแทรกซ้อนร้อยละ 20 อาจจะใช้เป็นทางเลือกหนึ่งในการรักษาภาวะกล้ามเนื้อหดเกร็ง

คำสำคัญ : 50% แอลกอฮอล์ในน้ำ ภาวะกล้ามเนื้อหดเกร็ง

ภาวะกล้ามเนื้อหดเกร็ง (spasticity) เป็นภาวะที่กล้ามเนื้อเกิดการตึงตัว (tone) ผิดปกติซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากความผิดปกติของเซลล์ประสาทส่วนบน (upper motor neurone disease) จะพบว่ามีเพิ่มขึ้นของแรงต้านทานต่อการเหยียดหรืองอข้อ โดยแรงต้านทานจะเพิ่มมากขึ้นเมื่อการเคลื่อนไหวข้อเร็วขึ้น (velocity dependent) และกล้ามเนื้อจะมีความไวต่อการกระตุ้นต่างๆทั้งภายนอกและภายในร่างกาย

ภาวะกล้ามเนื้อหดเกร็ง เป็นภาวะที่พบได้บ่อยทางเวชศาสตร์ฟื้นฟูระบบประสาท (neurological rehabilitation) ซึ่งภาวะนี้มีทั้งข้อดีและข้อเสียต่อผู้ป่วย ข้อดี เช่น ภาวะกล้ามเนื้อหดเกร็งของขาในท่าเหยียด (extensor spasticity) จะช่วยในการเดิน การยืนทรงตัว ช่วยเพิ่มการไหลเวียนเลือดลดการบวม ช่วยลดการเกิดกระดูกพรุน (osteoporosis) เป็นต้น ข้อเสียคือทำให้เกิดการสูญเสียความสามารถในการทำงานของผู้ป่วย เช่น ภาวะการหดเกร็งของกล้ามเนื้อที่ใช้ในการหนีบต้นขา (hip adductor) ทำให้การเดินลำบาก ทำความสะอาดหลังขับถ่ายปัสสาวะและอุจจาระลำบากภาวะกล้ามเนื้อกระตุกสั้น (clonus) ของกล้ามเนื้อ gastrocnemius หรือ tibialis posterior ทำให้เดินได้ไม่มั่นคงเสียการทรงตัวภาวะกล้ามเนื้อหดเกร็งของแขนและมือทำให้ทำกิจวัตรประจำวันไม่ได้

การรักษาภาวะกล้ามเนื้อหดเกร็งในอดีตยังได้ผลไม่มากนัก Little และ Merritt⁽¹⁾ อธิบายถึงลำดับขั้นตอนในการรักษาภาวะนี้ ดังนี้

ขั้นตอนแรก ให้ออกกำลังกายเพื่อเพิ่มองศาการเคลื่อนไหวของข้อ (range of motion exercise) และการดึงยืด (stretching stimulation) การให้ความร้อนและความเย็น การใช้ไฟฟ้ากระตุ้น (electrical stimulation) การใช้ข้ออุปกรณ์เสริม (orthosis) การกำจัดสิ่งที่มากระตุ้น เช่น ปัสสาวะคั่ง ท้องผูก แผลกดทับ การติดเชื้อในร่างกาย เป็นต้น เมื่อการรักษาตามขั้นตอนนี้ไม่ได้ผลจะเริ่มการรักษาในขั้นตอนที่สอง คือ การใช้ยาลดเกร็งชนิดรับประทาน เช่น baclofen, benzodiazepine, clonidine, tizanidine เป็นต้น ยาเหล่านี้มีผลข้างเคียงทำให้กล้ามเนื้อที่อ่อนแรงลงด้วยและทำให้ง่วงซึม ขั้นตอนที่สาม คือ การใช้สารที่มีฤทธิ์ทำลายเส้นประสาท (neurolytic agent) คือ แอลกอฮอล์ และ ฟีนอล ในการทำการสกัดกั้นเส้นประสาท (nerve block) ซึ่งอาจจะมีฤทธิ์ข้างเคียงอันไม่พึงประสงค์ คือ อาการปวดเสียว ทำให้

เสียความรู้สึกบริเวณนั้นและมีปวดบวมอักเสบเฉพาะที่ได้ขั้นตอนที่สี่ คือ การผ่าตัด ได้แก่ rhizotomy, myelotomy, neural transection, tendon lengthening ซึ่งผลการผ่าตัดไม่แน่นอนและผลที่เกิดขึ้นนั้นไม่สามารถแก้ไขกลับคืนได้ (irreversible)⁽²⁾

การใช้โบทูลินัมทอกซินชนิดเอ (botulinum toxin type A) ในการลดภาวะกล้ามเนื้อหดเกร็งเฉพาะที่เป็นทางเลือกใหม่ที่ใช้แพร่หลาย มีข้อดีคือ สามารถลดภาวะกล้ามเนื้อหดเกร็งเฉพาะที่ได้ดี ไม่มีฤทธิ์ข้างเคียงอันไม่พึงประสงค์ อาริรัตน์ สุพุทธิธาดาได้ศึกษาการใช้ยาในผู้ป่วยเด็กสมองพิการ (cerebral palsy)⁽³⁾ และผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมอง (stroke) และบาดเจ็บสมอง (traumatic brain injury) ที่มีข้อเท้าเกร็ง⁽⁴⁾ ผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่มีกล้ามเนื้อแขนขาเกร็ง⁽⁵⁾ พบว่าได้ผลดีสามารถใช้ขนาดยาที่น้อยกว่าที่แนะนำในต่างประเทศ

ในรายที่มีกล้ามเนื้อหดเกร็งมากหลายมัด การรักษาโดยใช้สารที่มีฤทธิ์ทำลายเส้นประสาท เช่น แอลกอฮอล์ และ ฟีนอล จะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการรักษาเนื่องจากโบทูลินัมทอกซินมีราคาแพง แต่การใช้แอลกอฮอล์ และ ฟีนอล มีโอกาสเกิดฤทธิ์ข้างเคียงอันไม่พึงประสงค์ได้ เช่น บวม ปวด แสบปวดร้อน ตึง หรือ รู้สึกไม่สบายที่กล้ามเนื้อ หลอดเลือดดำอักเสบ เป็นต้น Binder และ Eng⁽⁶⁾ กล่าวว่า การรักษาการหดเกร็งด้วยยารับประทานทำให้ลดเกร็งได้ชั่วคราวอ่อนเปลี้ย ง่วงซึม รับประทานกิจวัตรประจำวันของผู้ป่วย การรักษาเฉพาะที่โดยการสกัดกั้นเส้นประสาทส่วนปลาย (peripheral nerve block) และ สกัดกั้นเส้นประสาทในกล้ามเนื้อ (intramuscular neurolysis) โดยใช้ 50% แอลกอฮอล์ในน้ำ และ 5% ฟีนอลในน้ำ จะช่วยในการรักษาผู้ป่วยภาวะกล้ามเนื้อหดเกร็งได้

แอลกอฮอล์ออกฤทธิ์โดยการดึงไขมันออกจากเส้นประสาทและตกตะกอนโปรตีน^(7,8) ทำให้ Schwann cell บวมและ แยกจาก myelin sheath เกิดกระบวนการ Wallerian degeneration เป็นผลทำให้ภาวะกล้ามเนื้อหดเกร็งลดลง

เทคนิคสกัดกั้นเส้นประสาทในกล้ามเนื้อ เป็นการฉีดเข้าที่เส้นประสาทที่มาเลี้ยงกล้ามเนื้อ (muscular nerve) โดยจะมีผลเส้นประสาทรับความรู้สึกน้อยมาก ซึ่งจะเป็นการลดภาวะแทรกซ้อนของการใช้วิธีการสกัดกั้นเส้นประสาทส่วนปลาย พบว่ายังไม่เคยมีการศึกษาการฉีดแอลกอฮอล์โดยวิธีสกัดกั้นเส้นประสาทในกล้ามเนื้อมาก่อน การศึกษาวิจัยนี้จึงต้องการศึกษาผลของ 50% แอลกอฮอล์ในน้ำใน

การลดภาวะกล้ามเนื้อหดเกร็ง ด้วยเทคนิคสกัดกั้นเส้นประสาทในกล้ามเนื้อของกล้ามเนื้อ gastrosoleus และ tibialis posterior เพื่อศึกษาประสิทธิภาพ และ ผลข้างเคียงในการรักษาผู้ป่วยอัมพาตหลอดเลือดสมอง

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาประสิทธิผลและความปลอดภัยของการฉีด 50% แอลกอฮอล์ในน้ำด้วยเทคนิคสกัดกั้นเส้นประสาทในกล้ามเนื้อ ในการรักษาภาวะกล้ามเนื้อหดเกร็งของข้อเท้าในผู้ป่วยอัมพาตหลอดเลือดสมอง

วัสดุและวิธีการ

ประชากรศึกษา

เกณฑ์การคัดเลือก มีดังนี้

1. ผู้ป่วยอัมพาตหลอดเลือดสมอง ไม่จำกัดอายุ และ เพศ อาจเดินได้หรือไม่ได้
2. การตรวจร่างกาย พบ ภาวะกล้ามเนื้อหดเกร็งของข้อเท้าโดยที่ modified Ashworth scale (MAS) มากกว่าหรือเท่ากับ 2 ankle jerk ใด อาจพบ ankle clonus หรือไม่ก็ได้

เกณฑ์การคัดออก มีดังนี้

1. มีประวัติการฉีดยาลดเกร็งชนิดอื่น ๆ มาก่อนภายในระยะเวลา 3 เดือน
2. มีประวัติการแพ้แอลกอฮอล์
3. มีประวัติเลือดแข็งตัวยาก และ กินยาต้านเลือดแข็งตัว (anticoagulant) อยู่
4. ผู้หญิงที่กำลังตั้งครรภ์

จริยธรรมการวิจัย

การศึกษานี้ได้รับการอนุญาตให้ทำการศึกษาโดยคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีการชี้แจงรายละเอียดของการวิจัยให้ผู้ป่วยได้รับทราบ และ ให้ผู้ป่วยเซ็นต์ใบยินยอมเข้าร่วมโครงการก่อนดำเนินการวิจัย

วิธีการศึกษา

1. คัดเลือกผู้ป่วยที่มารับการรักษาที่คลินิกลดเกร็ง ฝ่ายเวชศาสตร์ฟื้นฟู โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ จำนวน 20 ราย ชี้แจงรายละเอียดของการวิจัยและให้ผู้ป่วยเซ็นต์ใบยินยอมเข้าร่วมโครงการก่อนดำเนินการวิจัยทุกราย
2. บันทึกข้อมูลพื้นฐานของผู้ป่วย คือ อายุ เพศ

ระยะเวลาหลังจากการเกิดอัมพาตหลอดเลือดสมอง ข้างที่เกิดอัมพาต MAS ความเร็วในการเดิน ankle jerk ankle clonus และองศาการเคลื่อนไหวของข้อเท้าแบบ passive

3. การประเมินผลจะมีการประเมิน 3 ครั้ง คือ ก่อนการฉีดยา สัปดาห์ที่ 2 หลังฉีดยา และ 3 เดือนหลังฉีดยา ประเมินประสิทธิผลในการลดภาวะกล้ามเนื้อหดเกร็ง โดย MAS ความเร็วในการเดิน ankle jerk ankle clonus และองศาการเคลื่อนไหวของข้อเท้าแบบ passive และ ฤทธิ์ข้างเคียงอันไม่พึงประสงค์โดยการบันทึกการปวด บวม ปวดแสบปวดร้อน หลังฉีดยา

วิธีการฉีดแอลกอฮอล์

เตรียม 100% แอลกอฮอล์ผสม sterile water ด้วยอัตราส่วน 1:1 จะได้ 50% แอลกอฮอล์ในน้ำ ฉีดยาโดยวิธี intramuscular neurolysis โดยใช้ surface stimulation ช่วยกำหนดจุดตำแหน่งฉีดยาของกล้ามเนื้อ gastrosoleus และ tibialis posterior โดยใช้ไฟฟ้า 100 มิลลิโวลต์ duration 0.1 มิลลิวินาที ก่อนฉีดยาทำความสะอาดผิวหนังบริเวณที่จะฉีดแอลกอฮอล์ด้วย 70% แอลกอฮอล์ หลังจากนั้นฉีดเข็ม injection needle electrode กับ syringe แล้วปักเข็มหาจุดที่กล้ามเนื้อหดตัวแรงที่สุดโดยใช้ไฟฟ้า 100 มิลลิโวลต์ duration 0.1 มิลลิวินาที ดูให้ได้ค่า amplitude สูงที่สุดแล้วลดไฟฟาลงเพื่อตรวจสอบดูว่ายังแรงอยู่หรือไม่ ฉีดยาทีละ 1 มิลลิลิตร และเลื่อนหาจุดอื่น ๆ ต่อไป หยุดฉีดยาเมื่อกระตุ้นแล้วไม่เห็นการหดตัวจากกล้ามเนื้อหรือฉีดครบ 4-6 มิลลิลิตร

การวิเคราะห์ทางสถิติ

1. เปรียบเทียบประสิทธิผลของการลดภาวะกล้ามเนื้อหดเกร็งด้วย MAS ความเร็วในการเดิน ankle jerk ankle clonus และองศาการเคลื่อนไหวของข้อเท้าแบบ passive โดยเปรียบเทียบก่อนฉีดยาและสัปดาห์ที่ 2 หลังฉีดยา เปรียบเทียบสัปดาห์ที่ 2 หลังฉีดยา และ 3 เดือนหลังฉีดยา เปรียบเทียบก่อนฉีดยาและ 3 เดือนหลังฉีดยา ด้วย student paired t-test กำหนดความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ค่า p value <0.05
2. จำนวนผู้ป่วยที่มีฤทธิ์ข้างเคียงอันไม่พึงประสงค์จากการฉีดยา โดยวัดเป็นร้อยละ

ผลการศึกษา

ผู้ป่วยในการศึกษานี้มีจำนวนทั้งหมด 20 ราย เป็นชาย 16 ราย (80%) หญิง 4 ราย (20%) อายุเฉลี่ย 51.2 ± 14.6 ปี (19-71 ปี) ระยะเวลาหลังจากการเกิดอัมพาตหลอดเลือดสมองเฉลี่ย 19.6 ± 5.4 เดือน ช้างที่เกิดอัมพาตข้างขวา 13 ราย (65%) ข้างซ้าย 7 ราย (35%) การวินิจฉัยโรค แยกเป็น cerebral haemorrhage 11 ราย (55%) cerebral infraction 8 ราย (40%) cerebral emboli 1 ราย(5%) ดังตารางที่ 1

เมื่อพิจารณาประสิทธิผลของการลดภาวะกล้ามเนื้อหดเกร็งโดยใช้ค่าเฉลี่ยของ MAS จะเห็นว่าค่าเฉลี่ยของ MAS ลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$ เมื่อเปรียบเทียบระหว่างก่อนฉีดยาและสัปดาห์ที่ 2 หลังฉีดยา เปรียบเทียบระหว่างสัปดาห์ที่ 2 หลังฉีดยา และ 3 เดือนหลังฉีดยา เปรียบเทียบระหว่างก่อนฉีดยาและ 3 เดือนหลังฉีดยา ดังตารางที่ 2

เพศ			
ชาย	16 ราย	80%	
หญิง	4 ราย	20%	
อายุเฉลี่ย	51.2 ± 14.6 ปี	19.71 ปี	
ระยะเวลาหลังจากเกิดอัมพาต	196 ± 5.4 เดือน		
ข้างที่เป็นอัมพาต			
ขวา	13 ราย	65%	
ซ้าย	7 ราย	35%	
สาเหตุ			
Cerebral hemorrhage	11 ราย	55%	
Cerebral infarction	8 ราย	40%	
Cerebral emboli	1 ราย	5%	

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลพื้นฐานของผู้ป่วยที่ทำการศึกษา

MAS	N	Mean	S.D.	S.E.	p-value
ก่อนฉีดยา	20	1.150	0.366	8.192	0.000 ¹
2สัปดาห์หลังฉีดยา	20	1.050	0.223	5.000	0.0163 ²
3 เดือนหลังฉีดยา	20	1.045	0.233	5.000	0.000 ³

ตารางที่ 2 แสดงประสิทธิผลของการลดภาวะกล้ามเนื้อหดเกร็งโดยใช้ค่าเฉลี่ยของ MAS

1 หมายถึง p-value ของการเปรียบเทียบระหว่างก่อนฉีดยาและ 2 สัปดาห์หลังฉีดยา

2 หมายถึง p-value ของการเปรียบเทียบระหว่าง 2 สัปดาห์หลังฉีดยา และ 3 เดือนหลังฉีดยา

3 หมายถึง p-value ของการเปรียบเทียบระหว่างก่อนฉีดยาและ 3 เดือนหลังฉีดยา

การวัด MAS มีเกณฑ์ให้คะแนนดังนี้

- 0 = ความตึงตัวของกล้ามเนื้อไม่เพิ่มขึ้น
- 1 = ความตึงตัวของกล้ามเนื้อเพิ่มขึ้นเล็กน้อย ทำให้เกิด "spastic catch" เวลาขยับข้อเร็วๆ หรือ มีแรงต้านเฉพาะช่วงสุดท้ายขององศาการเคลื่อนไหว
- 1+ = ความตึงตัวของกล้ามเนื้อเพิ่มขึ้นเล็กน้อย ทำให้เกิด "spastic catch" เวลาขยับข้อเร็วๆ ตามด้วยแรงต้านน้อยกว่าครึ่งหนึ่งขององศาการเคลื่อนไหว
- 2 = ความตึงตัวของกล้ามเนื้อเพิ่มเกือบตลอดองศาการเคลื่อนไหว แต่ยังคงเคลื่อนไหวข้อได้ง่าย
- 3 = ความตึงตัวของกล้ามเนื้อเพิ่มขึ้นมาก จนเคลื่อนไหวข้อได้ยาก
- 4 = ข้อแข็งอยู่ในท่างอหรือเหยียดตรง

เมื่อพิจารณาประสิทธิผลของการลดภาวะกล้ามเนื้อหดเกร็งโดยใช้ค่าเฉลี่ยของความเร็วในการเดิน จะเห็นว่าค่าเฉลี่ยของความเร็วในการเดินเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$ เมื่อเปรียบเทียบระหว่างก่อนฉีดยาและสัปดาห์ที่ 2 หลังฉีดยา เปรียบเทียบระหว่างสัปดาห์ที่ 2 หลังฉีดยา และ 3 เดือนหลังฉีดยา เปรียบเทียบระหว่างก่อนฉีดยา และ 3 เดือนหลังฉีดยา ดังตารางที่ 3

เมื่อพิจารณาประสิทธิผลของการลดภาวะกล้ามเนื้อหดเกร็งโดยใช้ค่าเฉลี่ยของ ankle jerk จะเห็นว่าค่าเฉลี่ยของ ankle jerk ลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$ เมื่อเปรียบเทียบระหว่างก่อนฉีดยาและสัปดาห์ที่ 2 หลังฉีดยา เปรียบเทียบระหว่างก่อนฉีดยาและ 3 เดือนหลังฉีดยา ดังตารางที่ 4

เมื่อพิจารณาประสิทธิผลของการลดภาวะกล้ามเนื้อหดเกร็งโดยใช้ค่าเฉลี่ยขององศาการเคลื่อนไหวของข้อเท้าแบบ passive จะเห็นว่าค่าเฉลี่ยขององศาการเคลื่อนไหวของข้อเท้าแบบ passive เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$ เมื่อเปรียบเทียบระหว่างก่อนฉีดยาและสัปดาห์ที่ 2 หลังฉีดยา เปรียบเทียบระหว่างสัปดาห์ที่ 2 หลังฉีดยา และ 3 เดือนหลังฉีดยา เปรียบเทียบระหว่างก่อนฉีดยาและ 3 เดือนหลังฉีดยา ดังตารางที่ 5

สำหรับอาการข้างเคียงอันไม่พึงประสงค์ ไม่พบอาการข้างเคียงอันไม่พึงประสงค์ใดๆ 16 ราย (80%) พบอาการ 4 ราย (20%) โดยเป็นอาการบวมเฉพาะที่ทั้งหมดมีอาการประมาณ 2 วัน ได้แก่ เมื่อพิจารณาประสิทธิผลของการลดภาวะกล้ามเนื้อหดเกร็งโดยใช้ค่าเฉลี่ยของ MAS

ความเร็วในการเดิน (เมตรต่อวินาที)	N	Mean	S.D.	S.E.	p-value
ก่อนฉีดยา	18	23.444	11.247	2.651	0.000 ¹
2 สัปดาห์หลังฉีดยา	18	16.055	8.666	2.042	0.006 ²
3 เดือนหลังฉีดยา	18	13.500	6.061	1.428	0.000 ³

ตารางที่ 3 แสดงประสิทธิผลของการลดภาวะกล้ามเนื้อหดเกร็งโดยใช้ค่าเฉลี่ยของความเร็วในการเดิน (เมตรต่อวินาที)

- 1 หมายถึง p-value ของการเปรียบเทียบระหว่างก่อนฉีดยาและ 2 สัปดาห์หลังฉีดยา
  - 2 หมายถึง p-value ของการเปรียบเทียบระหว่าง 2 สัปดาห์หลังฉีดยา และ 3 เดือนหลังฉีดยา
  - 3 หมายถึง p-value ของการเปรียบเทียบระหว่างก่อนฉีดยาและ 3 เดือนหลังฉีดยา การวัดความเร็วในการเดิน วัดโดย ให้ผู้ป่วยเดินในระยะทาง 5 เมตร โดยการใช้ gait aid หรือไม้เท้า แล้วจับเวลาในการเดิน
- หมายเหตุ : มีผู้ป่วย 2 รายที่ไม่สามารถเดินได้

Ankle jerk	N	Mean	S.D.	S.E.	p-value
ก่อนฉีดยา	20	2.950	0.223	5.000	0.000 ¹
2 สัปดาห์หลังฉีดยา	20	2.250	0.444	9.934	0.083 ²
3 เดือนหลังฉีดยา	20	2.100	0.307	6.882	0.000 ³

ตารางที่ 4 แสดงประสิทธิผลของการลดภาวะกล้ามเนื้อหดเกร็งโดยใช้ค่าเฉลี่ยของ ankle jerk

- 1 หมายถึง p-value ของการเปรียบเทียบระหว่างก่อนฉีดยาและ 2 สัปดาห์หลังฉีดยา
  - 2 หมายถึง p-value ของการเปรียบเทียบระหว่าง 2 สัปดาห์หลังฉีดยา และ 3 เดือนหลังฉีดยา
  - 3 หมายถึง p-value ของการเปรียบเทียบระหว่างก่อนฉีดยาและ 3 เดือนหลังฉีดยา วิธีการให้เกรด ankle jerk มีเกณฑ์ให้คะแนนดังนี้
- 0 = ไม่มีปฏิกิริยาเลย, 1 = มีเล็กน้อย, 2 = ปกติ, 3 = เพิ่มขึ้นเล็กน้อย, 4 = เพิ่มขึ้นมาก

Passive range of motion	N	Mean	S.D.	S.E.	p-value
ก่อนฉีดยา	20	21.000	6.198	1.386	0.000 ¹
2 สัปดาห์หลังฉีดยา	20	28.750	6.256	1.399	0.005 ²
3 เดือนหลังฉีดยา	20	30.500	4.839	1.082	0.000 ³

ตารางที่ 5 แสดงประสิทธิผลของการลดภาวะกล้ามเนื้อหดเกร็งโดยใช้ค่าเฉลี่ยขององศาการเคลื่อนไหวของข้อเท้าแบบ passive

1 หมายถึง p-value ของการเปรียบเทียบระหว่างก่อนฉีดยาและ 2 สัปดาห์หลังฉีดยา

2 หมายถึง p-value ของการเปรียบเทียบระหว่าง 2 สัปดาห์หลังฉีดยา และ 3 เดือนหลังฉีดยา

3 หมายถึง p-value ของการเปรียบเทียบระหว่างก่อนฉีดยาและ 3 เดือนหลังฉีดยา

จะเห็นว่าค่าเฉลี่ยของ MAS ลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$ หลังจากการฉีดยาสัปดาห์ที่ 2 และ 3 เดือน เมื่อเปรียบเทียบกับก่อนฉีดยา และเมื่อเปรียบเทียบระหว่าง 2 สัปดาห์หลังฉีดยา และ 3 เดือนหลังฉีดยา

เมื่อพิจารณาประสิทธิผลของการลดภาวะกล้ามเนื้อหดเกร็งโดยใช้ค่าเฉลี่ยของความเร็วในการเดิน จะเห็นว่าค่าเฉลี่ยของความเร็วในการเดินเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$ หลังจากการฉีดยาสัปดาห์ที่ 2 และ 3 เดือน เมื่อเปรียบเทียบกับก่อนฉีดยา และเมื่อเปรียบเทียบระหว่าง 2 สัปดาห์หลังฉีดยา และ 3 เดือนหลังฉีดยา

เมื่อพิจารณาประสิทธิผลของการลดภาวะกล้ามเนื้อหดเกร็งโดยใช้ค่าเฉลี่ยของ ankle jerk จะเห็นว่าค่าเฉลี่ยของ ankle jerk ลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$ หลังจากการฉีดยาสัปดาห์ที่ 2 และ 3 เดือน เมื่อเปรียบเทียบกับก่อนฉีดยา

เมื่อพิจารณาประสิทธิผลของการลดภาวะกล้ามเนื้อหดเกร็งโดยใช้ค่าเฉลี่ยขององศาการเคลื่อนไหวของข้อเท้าแบบ passive จะเห็นว่าค่าเฉลี่ยขององศาการเคลื่อนไหวของข้อเท้าแบบ passive ลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$ หลังจากการฉีดยาสัปดาห์ที่ 2 และ 3 เดือน เมื่อเปรียบเทียบกับก่อนฉีดยา และเมื่อเปรียบเทียบระหว่าง 2 สัปดาห์หลังฉีดยา และ 3 เดือนหลังฉีดยา

บทวิจารณ์

จากการที่มีผู้ศึกษาการใช้ฟินอล และ แอลกอฮอล์ในการรักษากล้ามเนื้อหดเกร็งมาก่อนแล้ว โดยมีเทคนิควิธีการ และ ความเข้มข้นของสารเคมีที่แตกต่างกันไป ทำ

ให้ผลการรักษาแตกต่างกันไป ซึ่งมีการนำแอลกอฮอล์มาใช้ตั้งแต่ พ.ศ.2443⁽⁹⁾ แต่ไม่มีผู้ทำการศึกษาวิจัยมากนักการวิจัยส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาโดยการใช้ ฟินอล

Kong KH และ Chua KS ปี พ.ศ. 2542 ศึกษาพบว่า การสกัดกั้นเส้นประสาทด้วย 50% แอลกอฮอล์ในน้ำสามารถช่วยลดอาการเกร็งของกล้ามเนื้อที่ใช้ในการงอข้อศอกในผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองได้นานกว่า 6 เดือนและมีผู้ป่วย 3 ใน 20 ราย (ร้อยละ 15) ที่มี dysesthetic pain หลังฉีดยา 1 สัปดาห์และดีขึ้นหลังรักษาด้วย amitriptyline และ nonsteroidal anti-inflammatory drugs (NSAIDs) 4 สัปดาห์⁽¹⁰⁾

Chua KS และ Kong KH ปี พ.ศ. 2543 ศึกษาการสกัดกั้นเส้นประสาทด้วยแอลกอฮอล์ในการลดเกร็งของกล้ามเนื้อที่ใช้ในการงอเข่า โดยใช้ 50%-100% แอลกอฮอล์ในน้ำฉีดที่เส้นประสาท sciatic ในผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองเรื้อรังและบาดเจ็บสมอง 8 ราย ที่มีการเกร็งของกล้ามเนื้อที่ใช้ในการงอเข่ามาก วัดผลโดยใช้ MAS การเพิ่มขึ้นของพิสัยการเคลื่อนไหวของข้อเข่า การวิเคราะห์การเดินของผู้ป่วยทันทีหลังการสกัดกั้นเส้นประสาท ที่ 1, 3 และ 6 เดือนพบว่ามีการดีขึ้นของ MAS และองศาการเคลื่อนไหวของข้อเข่าทั้ง 1, 3, 6 เดือน และไม่พบมีอาการปวดเสียวร้าว โดยสรุปพบว่า การใช้ 50% แอลกอฮอล์ในน้ำสามารถช่วยลดอาการเกร็งของกล้ามเนื้อที่ใช้ในการงอเข่าได้ดีและปลอดภัย⁽¹¹⁾

Chua KS และ Kong KH ปี พ.ศ. 2544 ศึกษาการสกัดกั้นเส้นประสาทด้วยแอลกอฮอล์ที่เส้นประสาท tibial ในผู้ป่วยที่มีการหดเกร็งที่ข้อเท้าและเท้าเรื้อรัง 21 ราย

พบผลของ MAS และ องศาการเคลื่อนไหวของข้อ ที่ 1 และ 6 เดือนหลังฉีดยาดีขึ้น ankle clonus น้อยลงและไม่พบอีกหลัง 6 เดือน ผลข้างเคียงมีปวดเสียว 4 ราย เสียการรับความรู้สึก 1 ราย บวมส่วนปลาย 1 รายโดยการฉีด 50% แอลกอฮอล์ในน้ำ สามารถช่วยลดเกร็งของข้อเท้าได้ดี และพบอาการข้างเคียงอันไม่พึงประสงค์บ้าง⁽¹²⁾

จากการศึกษาของ Carpenter และ Seitz ที่ใช้ 50% แอลกอฮอล์ในน้ำฉีดสกัดกั้นเส้นประสาทในกล้ามเนื้อจำนวน 211 ราย 242 ครั้ง พบว่าอาการแสบร้อนบริเวณที่ฉีดยาและหายไป 24 ชั่วโมง และไม่พบ fibrosis จากการตรวจชิ้นเนื้อ⁽¹³⁾

เศรษฐพงษ์ ถิ่นช็อลงและคณะ ปี พ.ศ.2544 ศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิภาพของฟินอลและแอลกอฮอล์ที่ใช้ในการรักษาการหดเกร็งของกล้ามเนื้อที่ทำหน้าที่กระดกข้อเท้าลงในผู้ป่วยสมองพิการ จำนวนผู้ป่วย 27 ราย โดยวิธีสกัดกั้นเส้นประสาทในกล้ามเนื้อ พบว่าทั้ง 2 อย่างให้ผลการรักษาที่ดีในการลดเกร็งกล้ามเนื้อในผู้ป่วยสมองพิการ แต่มีข้อจำกัดในเรื่องกลุ่มตัวอย่างและการติดตามผลการรักษา⁽¹⁴⁾

ผลการศึกษาในครั้งนี้พบว่าได้ผลดีในการรักษาการหดเกร็งตลอดเวลาที่ติดตามการรักษาทั้งในด้าน MAS ลดน้อยลง ความเร็วในการเดินเพิ่มขึ้น ankle jerk ลดน้อยลง ตรวจไม่พบ ankle clonus และ องศาการเคลื่อนไหวของข้อเท้าแบบ passive มากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ $p < 0.05$ เมื่อเทียบกับก่อนฉีดยากับ 2 สัปดาห์หลังฉีดยา และ ก่อนฉีดยากับ 3 เดือนหลังฉีดยา พบว่าภาวะแทรกซ้อน 4 ราย คือ มีอาการบวมบริเวณที่ฉีด 2 วันเท่านั้น

สรุป

การรักษาภาวะข้อเท้าเกร็งโดยการฉีด 50% แอลกอฮอล์ในน้ำด้วยเทคนิคสกัดกั้นเส้นประสาทในกล้ามเนื้อสามารถลดภาวะกล้ามเนื้อหดเกร็งและทำให้การเดินดีขึ้นพบมีภาวะแทรกซ้อนร้อยละ 20 อาจจะเป็นทางเลือกหนึ่งในการรักษาภาวะกล้ามเนื้อหดเกร็ง

ข้อเสนอแนะ

1) ควรมีการเก็บข้อมูลต่อว่า 50% แอลกอฮอล์ในน้ำ สามารถออกฤทธิ์ลดเกร็งได้นานเท่าใด

2) ควรศึกษาประสิทธิผล และ ฤทธิ์ข้างเคียงของความเข้มข้นแอลกอฮอล์ที่ใช้ต่างๆ กัน เปรียบเทียบกัน เช่น 30%, 50%, 70% และ 90% เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

1. Little JW, Massagli TL. Spasticity and associated abnormalities of muscle tone. In: DeLisa JA, Gans BM, eds. Rehabilitation medicine : principles and practice. Philadelphia :Lippincott ;1998. p. 997-1013.
2. อาริรัตน์ สุพุทธิธาดา (อนันต์นนท์ศักดิ์). เทคนิคใหม่ในการรักษาภาวะกล้ามเนื้อหดเกร็ง. จุฬาลงกรณ์เวชสาร 2542;43:69-87
3. Suputtitada A. Managing spasticity in pediatric cerebral palsy using a very low dose of botulinum toxin type A: preliminary report. Am J Phys Med Rehabil 2000;79:320-6.
4. Suputtitada A. Local botulinum toxin type A injections in the treatment of spastic toes. Am J Phys Med Rehabil 2002;81:770-5.
5. Suputtitada A. Effectiveness of low dose botulinum toxin in the treatment of spasticity in adult patients. In: Ring H, Soroker N, editors. Proceedings of the 2nd World Congress of the International Society of Physical and Rehabilitation Medicine (2nd ISPRM); 2003 May 18-22 Prague, Czech Republic. 2003.p.611-8.
6. Binder H, Eng GD. Rehabilitation management of children with spastic diplegic cerebral palsy. Arch Phys Med Rehabil 1989;70:482-9.
7. Bell KR. The use of neurolytic blocks for the management of spasticity. Phys Med Rehabil Clin North Am 1995;6(4):885-95
8. Easton JKM, Ozel T, Hakpern FE. Intramuscular neurolysis for spasticity in children. Arch Phys Med Rehabil 1979;60:155-8.
9. Rouss D, Zafoute, Micheal C, Murin. Phenol and alcohol block for the treatment of spasticity. Phys Med Rehabil Clin North Am 2001;12:817-30.
10. Kong KH, Chua KS. Neurolysis of the musculocutaneous nerve with alcohol to treat poststroke elbow flexor spasticity. Arch Phys Med

Rehabil 1999;80:1234-6.

11. Chua KS, Kong KH. Alcohol neurolysis of the sciatic nerve in the treatment of hemiplegic knee flexor spasticity. Arch Phys Med Rehabil 2000;81:1432-5.
12. Chua KS, Kong KH. Clinical and functional outcome after alcohol neurolysis of the tibial nerve for ankle-foot spasticity. Brain inj 2001;15:733-9.
13. Carpenter EB, Seitz DG. Intramuscular alcohol as an aid in management of spastic cerebral palsy. Dev Med Child Neurol 1980;22:479-501.
14. เศรษฐพงษ์ ถิ่นซีลอง, อารมย์ ชุนภาณี, วิภู กำเหนิดดี, สมเกียรติ เหมตะศิลป์, ไกรวัชร วีระเนตร. การศึกษาเปรียบเทียบการลดการเกร็งของกล้ามเนื้อในผู้ป่วยสมองพิการระหว่างฟีนอลและเอธานอล. เวชศาสตร์ฟื้นฟูสาร 2546;12:13-21.

The Treatment of Ankle Spasticity in Stroke Patients with 50% Alcohol in Water Injection

Thamaroj Poonyachoti M.D.

Areerat Suputtitada M.D.

Department of Rehabilitation Medicine, Faculty of Medicine, Chulalongkorn University.

Poonyachoti T, Suputtitada A. The treatment of ankle spasticity in stroke patients with 50% alcohol in water injection J Thai Rehabil 2005; 15(1): 21-29

Abstract

Objective : To evaluate the effectiveness and safety of 50% alcohol in water injection with intramuscular neurolysis technique for treatment of ankle in stroke patients.

Research design : Experimental study, before and after comparison

Setting : Spasticity & Dystonia Clinic, Department of Rehabilitation Medicine, King Chulalongkorn Memorial Hospital

Materials and Methods : Selected stroke patients as the following criterias; either sex and any age that had ankle spasticity, modified Ashworth scale (MAS) ≥ 2 and ankle hyperreflexia with or without ankle clonus. Collected the following data ; sex, age, duration since onset of stroke, side of hemiplegia, Four to six milliliters of 50% alcohol in water was injected in gatrosoleus and/or tibialis posterior muscle. Evaluation had done 3 times at preinjection, 2 weeks and 3 months postinjection with MAS, walking speed, ankle jerk, ankle clonus, passive range of motion of ankle joint, side effects after injection.

Result : There were 16 male (80%), 4 female (20%). The mean age was 51.2 ± 14.6 years. Eleven patients (55%) had cerebral hemorrhage, 8 patients (40%) had cerebral infarction, 1 patient (5%) had cerebral emboli, 13 patients (65%) were right hemiparesis, 7 patients (35%) were left hemiparesis. The mean duration since onset of stroke was 19.6 ± 5.4 months. There were statistically significant difference at $p < 0.05$ of MAS, walking speed, ankle jerk, ankle clonus and passive range of motion of ankle between preinjection and 2 weeks postinjection, between 2 weeks and 3 months postinjection, between preinjection and 3 months postinjection. Four patients (20%) had complication of edema at the injected site for 2 days, 16 patients (80%) had no side effect.

Conclusion : The treatment of ankle spasticity with 50% alcohol in water injection can decrease spasticity and improve walking speed. Edema at the injected site was the only side effect found about 20%. It may be a choice of an alternative treatment for spasticity.

Key words : 50% alcohol in water, spasticity